



# ଘଟଣ ଶ୍ରୀମୁଖ ସୁନ୍ଦର

ଉପାକାନ୍ତ ଦାଶ

ଘନକଳା ମୁଖଟିଏ । ଶୂନ୍ୟ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଆଖି ଦିଓଟି ଝଟକୁଛି । ଅନାଇ ରହିଛି ଜଗତକୁ । ଆଉ ଜଗତ ଯାକର ଆଖି ଲାଖି ଯାଉଛି ଏ ଦୁଇଟି ଆଖିରେ । ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଇଲେ ଆଉ କ'ଣ କି ? ଏଇତ । ଏଇ ମୁହଁଟି ଶ୍ରୀମୁଖ । ସକଳ 'ଶ୍ରୀ' ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସୁଖ, ସମୃଦ୍ଧି, ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଭରି ରହିଛି ଏଇ ମୁଖରେ । କେତେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ସତେ ! ଭାବରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡୁଛନ୍ତି ଜନତା । ଅଖି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ବିଚିତ୍ର ରୂପ । ଅରୂପ ରୂପ ପାଇଛି । ନିରାକାର ସାକାର ହୋଇଛି ଦାରୁ ଦେହରେ । ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ସିଏ । ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ବରୂପ ବିରାଜମାନ । ଦାରୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ, ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ । 'ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ ନମାମି' - ଭକ୍ତ ଯୋଡ଼ହସ୍ତରେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପଣ କରି ଦେଉଛି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନିୟନ୍ତ୍ରା, ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ସିଏ ।



ସୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେୟ ଇଶ୍ବରଙ୍କର । ଇଶ୍ବର ମଣିଷର ସ୍ରଷ୍ଟା । ମଣିଷ ଗଢ଼େ ପ୍ରତିମା, ଦାରୁ ବିଗ୍ରହ ! ଦାରୁ କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ସ୍ବୟଂ ନିର୍ମିତ । 'ଅପୌରୁଷେୟ ଦାରୁ' ।

ଏହି ଦାରୁ ସାକ୍ଷାତ ପରମ ପୁରୁଷ, ସାକ୍ଷାତ ନାରାୟଣଙ୍କର । ଏହି ଦାରୁର ତନ୍ତୁକୁ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରକେ ମୁକ୍ତି ମିଳେ । ସକଳତୀର୍ଥର ଫଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ମୁହଁରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ସେଇଥିପାଇଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ପରମପାବନ କ୍ଷେତ୍ର । କ୍ଷେତ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରାଧିପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ । ଉଭୟେ ସାର୍ବଭୌମ । 'ସର୍ବେଷାମପିକ୍ଷେତ୍ରାଣାଂ ରାଜା ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସର୍ବେଷାମପି ଦେବାନାଂ ରାଜା ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।'

ଏଭଳି ମୁକ୍ତିପ୍ରଦ କ୍ଷେତ୍ର ଯେଉଁଠି ଚର୍ମ ଚକ୍ଷୁରେ ମଣିଷ ଦାରୁ ଦେହରେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଦର୍ଶନ କରେ । ଏହାର ଅବସ୍ଥିତି ହେତୁ 'ଦେଶାଣାଂ ଉତ୍କଳଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ' ହୋଇଅଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଜ୍ୟୋତି ସାରା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ବିଛୁରିତ ହେଉଛି । ଏ ଜ୍ୟୋତିର ନିର୍ଗତ ସ୍ଥଳି ସେଇ ଚକା ଚକା ଆଖି ଦିଓଟି ।

ଏଇ ଆଖିକୁ ନେଇ କେତେ କଥା । ଶ୍ବେତ ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଗାଢ଼କୃଷ୍ଣ ବୃତ୍ତ । ମଣ୍ଡଳାକାର ରୂପ ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ଶୂନ୍ୟତାର କଞ୍ଚନା - ପ୍ରଜ୍ଞା ଓ ସଂବୁଦ୍ଧତାର ନିଶାଣ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମହାଶୂନ୍ୟ । ଏହା ପୁଣି ବିଭିନ୍ନ ମଣ୍ଡଳରେ ବିଭକ୍ତ । ଆମର ମହାସଂସାର ଏପରି ଏକ ମଣ୍ଡଳ ମାତ୍ର । ଏହି ମଣ୍ଡଳର ଅଧିକାରୀ, ସର୍ବନିୟନ୍ତ୍ରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ସେ ଶୂନ୍ୟ, ଯେଉଁ ଶୂନ୍ୟ ଶାଶ୍ବତ, କାଳଭେଦ କରି ସେ ଅଖଣ୍ଡ, ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହନ୍ତି । ପ୍ରଳୟ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବିଲୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସନାତନ ।

ସେ ତ ସ୍ବୟଂ କାଳ । କାଳ ତାଙ୍କୁ ସ୍ବର୍ଗ କରିବ କିପରି ? ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ ଗୀତାରେ ଆପଣା ବିଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଛନ୍ତି -

'ଅହମେବାକ୍ଷୟଃ କାଳୋ ଧାତାହଂ ବିଶ୍ବତୋମୁଖଃ ।'

ତାଙ୍କର କ୍ଷୟ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସେ ଅକ୍ଷୟ । ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ସ୍ବର୍ଗ କରେ ନାହିଁ । ଅପରପକ୍ଷରେ ସେ ହିଁ ସ୍ବୟଂ ସର୍ବସଂହାରକ ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର କାରଣ ।

ସେହି ଶୂନ୍ୟ ହିଁ ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କ କଞ୍ଚିତ ଶୂନ୍ୟଯୋଗ ଯାହା ମଣ୍ଡଳର ରୂପ ନେଇ ଶୋଭା ପାଇଛି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଯାହାକୁ



କୁହାଯାଏ ଚକାଡୋଳା । ଏହି ଚକାଡୋଳାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ଶୂନ୍ୟ - ବିଚାରରୁ ହିଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ତେବେ ଏହି ବିଚାରର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ତାହା ଲୋକାଚାର ଭିତରକୁ ଆସିଯାଇଛି । ଶୂନ୍ୟ ବିଚାରର ଭୂମି ଉତ୍କଳରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଲୋକଦେବତାର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ।

ଶୂନ୍ୟରେ ନିତ୍ୟରାସ । ନିତ୍ୟରାସ ଛଳି ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଧାମ । ବାରମାସରେ ଏଇଠି ତେର ଯାତ୍ରା । ‘ବାରମାସେ ତେର ଯାତ୍ରା ଲଗାଇଛ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତି ବୋଲାଇ ।’ ଏହି ଯାତ୍ରା

ରାଜକବି ଗୋପୀନାଥ ସିଂହଙ୍କ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିହାର’ ଓ ଲୋକନାଥ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋତ୍ସବ’ରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କର ମନୋହର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ।

ସମୂହର ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ ‘ଯାତ୍ରା ଭାଗବତ’ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ବ୍ରହ୍ମ ପୁରାଣ, ଷ୍ଟନ୍ ପୁରାଣ (ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାହାତ୍ମ୍ୟ), ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ (ସୂତ ସଂହିତା), ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳମଣି ପୁରାଣ (ଶୈଳନ ସଂହିତା), କାଳସାର, ବାମଦେବ ସଂହିତା ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଯାତ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଶତମୁଖ । ଯଥାର୍ଥରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ରତ୍ନ ସିଂହାସନରୁ ଅବତରଣ କରି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ବାହାରକୁ ବିଜେ କଲେ ତାକୁ ଯାତ୍ରା କୁହାଯିବା ବିଧେୟ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୋଳଯାତ୍ରା, ସ୍ନାନଯାତ୍ରା ଓ ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ଯାତ୍ରା । ପୂର୍ବେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଠାକୁରେ ଦୋଳମଣ୍ଡପ ସାହିରେ ସ୍ବୟଂ ବିଜେ କରୁଥିଲେ । ସଂପ୍ରତି ସେହି ବିଧାନ ଆଉ ନାହିଁ । ଠାକୁରଙ୍କ ବିଜେ ବିଗ୍ରହ ଶ୍ରୀମଦନ ମୋହନ ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପରିସରସ୍ଥ ଦୋଳ ବେଦୀରେ ବିଜେ କରନ୍ତି । ତେବେ ସ୍ନାନଯାତ୍ରା ଓ ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚାଯାତ୍ରା ବେଳେ ଠାକୁରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଗମ୍ଭୀରା ଭିତରୁ ଭକ୍ତଙ୍କ ଗହଣକୁ ଯାଇ ଲୀଳା ସଂପାଦନା କରନ୍ତି । ହେଲେ ହେଁ ବାରମାସରେ ତେର ଯାତ୍ରାର ଲୋକ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ରହିଛି ।

ଦୋଳ, ଦମନକ, ଚନ୍ଦନ, ସ୍ନାନ, ରଥ, ଶୟନ, ଦକ୍ଷିଣାୟନ, ପାର୍ଶ୍ବପରିବର୍ତ୍ତନ, ଉଷ୍ଣାପନ, ପ୍ରବରଣ ଷଷ୍ଠୀ, ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ, ଉତ୍ତରାୟଣ - ଏହି ଦ୍ଵାଦଶ ଯାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ବ୍ରହ୍ମୋଦଶ ଯାତ୍ରା ଭାବରେ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ’କୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଯାତ୍ରା ବ୍ରହ୍ମୋଦଶ ହୁଏ । ରାଜକବି ଗୋପୀନାଥ ସିଂହଙ୍କ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ବିହାର’ ଓ ଲୋକନାଥ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ‘ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋତ୍ସବ’ରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କର ମନୋହର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ, ପହଣ୍ଡି ବିଜେ, ରଥଯାତ୍ରା, ହେରା ପଞ୍ଚମୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅତି ଚମତ୍କାର । ଦ୍ଵିତୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥଟିରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ସ୍ନାନ, ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ଓ ଗୁଣ୍ଡିଚାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଧିକ ଜନପ୍ରିୟ ।

ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନେଇ ସମସ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯାତ୍ରା ବିବେଚିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ସମସ୍ତ ‘ଯାତ୍ରା’ ଓ ‘ଉପଯାତ୍ରା’ ଉତ୍ସବ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତଥାପି କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ‘ଯାତ୍ରା’ ନକହି ‘ଉତ୍ସବ’ କୁହାଯାଏ । ଯେମିତି ‘ନେତ୍ରୋତ୍ସବ’ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସବଭିତ୍ତିକ । ତନ୍ମଧ୍ୟ ଲାଗି ହେଲେ

ଉତ୍ସବ ହୁଏ, ଚିତା ଲାଗି ହେଲେ ଉତ୍ସବ ହୁଏ, ଓଡ଼ଣ ଲାଗି ହେଲେ ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ସଦା ଉତ୍ସବ ମୁଖର । ନିତ୍ୟରାସଛଳି ପରା ଏହି କ୍ଷେତ୍ର । ଭଗବାନଙ୍କର ସମୀପରେ ଭକ୍ତଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି, ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସ, ଅପୂର୍ବ ମିଳନର

ଅବକାଶ - ଏଇତ ଉତ୍ସବ ।

ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଆଧାର କରି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯାତ୍ରା । ଏ ଯାତ୍ରା ଅତୁଳନୀୟ । ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରୟାଗ, ନାସିକ ଓ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ଭଳି ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥସ୍ଥଳିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କୁମ୍ଭମେଳାମାନଙ୍କ ପରି ଏହି ଯାତ୍ରା ଅତୁଳନୀୟ । କୁମ୍ଭ ସମୟରେ ତୀର୍ଥସ୍ନାନ ତୁଲ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା କାଳରେ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରଥାରୁଡ଼ ବାମନରୂପୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନଜନିତ ନେତ୍ରାବଗାହନ ଅକ୍ଷୟ ପଳଦାୟୀ । ମୁକ୍ତିଦାୟୀ ଏହି ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ବାସ୍ତବରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ । ଏହା କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଏକ ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ସବ । ସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ସ୍ନାନବେଦୀରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ଶତକୁମ୍ଭ ଜଳରେ ସ୍ନାନ ଅନ୍ତେ ପଞ୍ଚ ଦିବସ ବ୍ୟାପି ଅନବସର ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଅବସରରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଭକ୍ତଗଣ ଦର୍ଶନ କରିବାର ଅବକାଶ ରହେ ନାହିଁ ।

ସ୍ନାନାବଧି ପକ୍ଷଦିନେଷୁ ତେଷୁ

ଦେବାନ୍ ନ ପଶ୍ୟନ୍ତୁ ଜନାଃ କଦାଚିତ ।

(ବାମଦେବ ସଂହିତା- ୧୫/୭)

ଦଇତାମାନେ ଠାକୁର ସେବାର ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ସେବା ଗୁପ୍ତସେବା ବିବେଚିତ ହୁଏ ।

ଅନବସର ପଞ୍ଚଦଶ ଦିବସର ଦୈନିକ କ୍ରିୟାମାନ ଅତିବିସ୍ମୃତ ଭାବରେ ‘ବାମଦେବ ସଂହିତା’ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅସୁସ୍ଥ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତିର କାଳ । ଅତି ଗୋପନୀୟ ଭାବେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସେବକମାନେ ଏହି କ୍ରିୟା ସଂପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । ‘ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ’ରେ ମଧ୍ୟ ଅନବସରକାଳୀନ ସମସ୍ତ କ୍ରିୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ।



ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଶୀତଳ କର୍ପୂରଯୁକ୍ତ ପ୍ରସାଦକ ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଛଅଦିନ ଧରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ଲେପ ଛଡ଼ାଇ ସପ୍ତ ଦିନଠାରୁ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ତୈଳମର୍ଦ୍ଦନ, ସୁନ୍ଦରସ୍ନ ବନ୍ଧନ, ସରୁସୂତା ଲେପାଦି ସଂପାଦନ ଅନ୍ତେ ଦଶମ ଦିବସରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନେତ୍ରପଟରେ କସ୍ତୁରୀ, କୁଙ୍କୁମ, କର୍ପୂର, ଚନ୍ଦନ ସମ୍ମିଳିତ ଲେପ ଦେବା ପରେ ଦ୍ଵାଦଶୀର ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ବାଦ୍ୟଧ୍ଵନି ସହ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପାଦ କଞ୍ଚନା କରାଯାଏ । ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଦିନ ଚିତ୍ରକର ନାନାରଙ୍ଗରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ରଞ୍ଜିତ କରିଥାନ୍ତି । ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ରକର୍ମ ଶେଷ ହୁଏ । ପଞ୍ଚଦଶ ଦିବସ ରାତ୍ରିରେ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ବିଧାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିବା ପଟପ୍ରତିମାମାନଙ୍କୁ ସ୍ନାନପୂଜାଦି ବିସର୍ଜନ କରି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉତ୍କଳ ବାମଦେବ ସଂହିତା ଓ ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟରେ ମନୋହର ଉଲ୍ଲେଖମାନ ରହିଛି । ବାମଦେବ ସଂହିତା କହନ୍ତି -

ତତ୍ରକାଳେଽସି ସଂପ୍ରାପ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟକୋ ଦେବ ସଂନ୍ଧିଧୁ ।

ତତ୍ତ୍ଵରୁଚି ମନ୍ତ୍ରେଣ ଦଦ୍ୟାତସ୍ତଦ୍ଵୟଂ ତଦା ॥

ନେତ୍ରୋତ୍ସବେ ସୋଽସି ଭୂପସ୍ତତ୍ର ତିଷ୍ଠତି ତତ୍ପରଃ ।

ଇତ୍ୟଂ ନେତ୍ରୋତ୍ସବେ ଜାତେ ବିଦ୍ୟାପତି କୁଳୋଭାବଃ ॥

ମୂର୍ତ୍ତି ତତ୍ପ୍ରାନ୍ତସାରେ ଅର୍ଚ୍ଚାମୂର୍ତ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵବିଧି - ମଣିବିଗ୍ରହ, ଧାତବ ବିଗ୍ରହ, ଦାରୁବିଗ୍ରହ ଏବଂ ମୃଣ୍ମୟ ବିଗ୍ରହ । ମଣି ବା ପାଷାଣ ବିଗ୍ରହ ଏବଂ ଧାତବ ବିଗ୍ରହ ସ୍ଥଳେ ଶିଳ୍ପୀ ପୂର୍ବରୁ ଚକ୍ଷୁ ସମେତ ସମଗ୍ର ବିଗ୍ରହଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ବିଗ୍ରହରେ ଜୀବନ୍ୟାସ କାଳରେ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ଚକ୍ଷୁକୁ ସ୍ଵର୍ଗ କରାଯାଏ ମାତ୍ର । ବିଗ୍ରହକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିବାରେ ଚକ୍ଷୁର ଭୂମିକା ସର୍ବାଧିକ । ଶରୀରରେ ଚକ୍ଷୁଦ୍ଵୟ ହିଁ ଜୀବନର ସଙ୍କେତ ବହନ କରିଥାଏ । ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ ଥିଲେ ଜୀବନ୍ତ ମଧ୍ୟ ମୃତର ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । କହିବାକୁ ଗଲେ, ମନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ଚକ୍ଷୁ ହିଁ ବିଗ୍ରହ ଦେହରେ ସଂଜୀବନୀ ଭରିଦିଏ । ଦାରୁ ଓ ମୃଣ୍ମୟ ପ୍ରତିମା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିମାକୁ ଚିତ୍ରକର ଚିତ୍ରିତ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ସେ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିକୁ ତୃଳୀରେ ଆଙ୍କି ଦିଅନ୍ତି ସେତେବେଳେ ପ୍ରତିମା ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଅନ୍ତି । ଚକ୍ଷୁରୁ ଦ୍ଵିଲିତ ହୋଇଗଲେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ପ୍ରବେଶ କରିଯାଏ ପ୍ରତିମାରେ । ଶିଳ୍ପୀ ସେତେବେଳେ ଆପଣା ସୃଷ୍ଟିରେ ଆପେ ଲୋଭେଇ ଯାଏ । ଏଇଥିପାଇଁ ଶିଳ୍ପୀ ଦାରୁ ଓ ମୃଣ୍ମୟ ପ୍ରତିମାରେ ଚକ୍ଷୁ ଉଦ୍ଘାଟନ କରି ସବା ଶେଷରେ ତାକୁ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରିଥାନ୍ତି ।

ସିଂହାସନରେ ବସି ଚକ୍ଷୁସ୍ଥାନ ପ୍ରତିମା ଦେବତାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଅନ୍ତି - ହୁଅନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଏଇ ଦେବତାକୁ ଏତେବଡ଼ ନାଁଟିଏ ଦେଲା କିଏ ? ଜଗନ୍ନାଥ - ଜଗତଯାକର ନାଥ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଅଧିପତି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସାରା ବ୍ୟାପିଯିବାର ଭାବନା ଭରି ରହିଛି ଏଇ ନାଆଁଟିରେ । ଏତେବଡ଼ ଦେବତାର ନାଁକୁ ଚାହିଁ ଦେଉଳ । ବଡ଼ ଠାକୁରକୁ ବଡ଼ ଦେଉଳ । ସିଏ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ । ଭୁଜ ତାଙ୍କର ବଳିଆର ଭୁଜ, ସିଏ ମହାବାହୁ । ବଡ଼ ଭୋଗ ଖୁଆ ସିଏ । ପ୍ରସାଦ ତାଙ୍କର ମହାପ୍ରସାଦ । ଏତେ ବଡ଼ପଣ ସମ୍ଭବ ହେଲା କିପରି ? ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶରୀରରେ ସେଇ ଲକ୍ଷଣଟି ରହିଛି । ଯିଏ ଏପରି ଏକ ଦେବତାର କଞ୍ଚନା କରିଛି ସିଏ ଏହି ଲକ୍ଷଣଟି ତାଙ୍କଠାରେ ଥୋଇଛି । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ତମାନେ କହିଥାନ୍ତି ଯାହାର ଆଖି ଯେତେ ବଡ଼ ସିଏ ସେତେ ବଡ଼ପଣିଆର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଶାଳ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଆଖିର ଆୟତନ ସର୍ବାଧିକ । ପୃଥିବୀରେ ଏତେବଡ଼ ଆଖି ଆଉ କାହାରି ନାହିଁ । ସେଇଥି ପାଇଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ଜଗତ ଠାକୁର ସିଏ । ଆଖି ଭିତରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଭାବ ଭରି ରହିଛି । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ କାଳରେ ଶିଳ୍ପୀ ଆଖିଦିଗକୁ ଟିକିଏ ବଡ଼ କରି ଗଢ଼ିଥାଏ । ଦେବୀ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଭାବନାର ପ୍ରତିଫଳନ ଘଟିଥାଏ । ବଡ଼ ଆଖିରେ ଦେବୀ ଅନାଇଁ ଥାଆନ୍ତି । ସାରା ଜଗତକୁ ଯିଏ ଦେଖିବ ତା'ର ସେମିତି ଆଖି ଦରକାର । ଆଖିକୁ ଦେଖି କେହି ଜଣେ ତା'ରି ଉପରେ ସେଇ ଭରସା କରିପାରିବ - ଏହାରି ଶରଣ ଗଲେ ଇଏ ମୋତେ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଭୁ କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଦୀନବନ୍ଧୁ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଜଗତପତି ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅସହାୟ ମଣିଷର ଚରମ ସହାୟର ସ୍ଥଳ । ଏତେବଡ଼ ଭରସା ଦେଉଥିବା ଦେବତାକୁ ଚାହିଁ ତା'ର ଆଖି ।

ଏପରି ଚକ୍ଷୁର ଉଦ୍ଘାଟନ ପୁଣି ଜ୍ଞାନର ଉଦ୍ଘାଟନ ରୂପେ ବିବେଚିତ । ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ଞାନ ବା ପ୍ରଜ୍ଞାନର ପ୍ରତୀକ । ଅନ୍ଧକାର ଅଜ୍ଞାନତା ରୂପେ ବିବେଚିତ । ତେଣୁ ଗୁରୁଙ୍କ ବନ୍ଦନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୁହାଯାଏ - 'ଚକ୍ଷୁରୁଦ୍ଘାଟିତ' ଯେନ ତସ୍ମୈ ଶ୍ରୀ ଗୁରବେ ନମଃ ।' ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ବୁଦ୍ଧ ହେତୁ ଏହି ଚକ୍ଷୁ ହିଁ ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧତ୍ଵର ପରିଚାୟକ । ଅତଏବ ଦାରବ ପ୍ରତିମା ଦେହରେ ଚକ୍ଷୁର ଉଦ୍ଘାଟନ ନହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଦାରୁଖଣ୍ଡିଟିଏ ମାତ୍ର । ଚକ୍ଷୁରେ ସେ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି - ହୁଅନ୍ତି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ତେଣୁ ବିଗ୍ରହରେ ନେତ୍ରାଙ୍କନ ହିଁ ବିଗ୍ରହରେ ଜୀବନ୍ୟାସ, ବିଗ୍ରହରେ ଦେବତ୍ଵର ସଞ୍ଚାରଣ, ବିଗ୍ରହରେ ଦେବାବତରଣ ।



ଗଣଦେବତା, ଲୋକଦେବତା ରୂପେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାରମ୍ପରିକ ଉପାସନାରେ ଏହି ଚକ୍ଷୁ ଚିତ୍ରିତ ଅବକାଶ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଚକ୍ଷୁ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଗଲାପରେ ନବଯୌବନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ରତ୍ନସିଂହାସନ ମଣ୍ଡନ କରି ସେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି । ଭକ୍ତର ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ପ୍ରାଣ ପରମ ଶାନ୍ତିଲାଭ କରେ ତାଙ୍କର ଦିବ୍ୟଦର୍ଶନରେ । ତେଣୁ ଏ ଯେଉଁ ଉତ୍ସବ ତାହା ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ନବନିର୍ମିତ ରଥରେ ବିରାଜମାନ କରି ଯାତ୍ରା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଭୁ ଆପଣାକୁ ଯେମିତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ରଥାରୁଡ଼ ହେବାପାଇଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତି ପର୍ବ ।

ଏଇଠି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ଏହି ଉତ୍ସବ କାହାର ? କାହାର ନେତ୍ରପାଇଁ ଏ ଉତ୍ସବ ? ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହରେ ନେତ୍ର ଲାଗି ହେଲା ବୋଲି ଏ ଉତ୍ସବ ହୋଇପାରେ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସଜବାଜ ହୋଇ ପତିତପାବନ ରୂପେ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିବେ ଭକ୍ତଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନେତ୍ର ପାଇଁ ଏ ଉତ୍ସବ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଲୀଳାମାନୁବବଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କରି ଲୀଳା ମାତ୍ରକେ ଉତ୍ସବ । ଏପରି ବିଚାରରେ ନେତ୍ରୋତ୍ସବକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ସମସ୍ତ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନବଯୌବନ ରୂପ ହିଁ ଉତ୍ସବର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଅଗଣିତ ଭକ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ ଉତ୍ସବ ହୋଇପଡ଼େ । ଅଗଣିତ ନେତ୍ରର, ଦୃଷ୍ଟିର ଏକତ୍ର ସମାବେଶରେ ଇଏ ହୋଇଯାଏ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ।

ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚାର ପ୍ରାକ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତି ସ୍ୱରୂପ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ - ବିଚାରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଏହି ନେତ୍ରଟି ପାଇଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ, ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱର ଶିରୋମଣି, ରହସ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ରହସ୍ୟ, ଗୁଡ଼ାତି ଗୁଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଶୂନ୍ୟ, ମହାଶୂନ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ୱକୁ ସାଧାରଣରେ ସ୍ୱଳ୍ପପ୍ରଜ୍ଞାଧାରୀ ମଣିଷ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଲୀଳା ବିଗ୍ରହଧାରୀଙ୍କ ଇଏ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଲୀଳା ନୁହେଁ କି ? ତେଣୁ ଏ ଉତ୍ସବ ବାସ୍ତବରେ ଯେଉଁମାନେ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଉତ୍ତମ ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଯେ ପଶ୍ୟନ୍ତି ନବୀନନୀରଦତୟ ଶ୍ୟାମାଭିରାମାକୃତେ  
ବିଷ୍ଣୋଽସ୍ୟ ପରାମ୍ଭଃ ପରମୟା ଭକ୍ତ୍ୟାପି ନେତ୍ରୋତ୍ସବମ୍ ।  
ତେ ନୂନଂ ଭବସାଗରସ୍ୟ ସହସା ସଂତୀର୍ଯ୍ୟ ଲୋକୋତ୍ତମାଃ  
ସକାରଂ ସୁର ଦୁର୍ଲଭଂ ଯଦମହୋ ତଦ୍ୱେ ହିଁରେର୍ଭୋଦ୍ୱିଜାଃ ॥  
(ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋଦୟ)

ଭବସାଗରରୁ ପାରି ହେବାର ନୌକା ହିଁ ଏହି ତକାଡ଼ୋଳା । ପଥ ହିଁ ଏହି ନେତ୍ର । ସେଇଥିପାଇଁତ ଏତେ ଭିଡ଼ । ଜେଉ ଭାଙ୍ଗୁଥିବା ସାଗରକୂଳରେ ଏତେ କୋଳାହଳ ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଓ.ଇ.ଏସ୍.  
'ନୈବେଦ୍ୟ', ପୂଜାରୀପୁଟ, କୋରାପୁଟ

## ଶ୍ରୀରଙ୍ଗା ଚରଣେ ଲୋଚୁ ମଥା ନିତ୍ୟ

ସୁପ୍ରଭା ମିଶ୍ର

ଅସାର ସଂସାର ବନ୍ଧ

ସଥଳ ଭାଙ୍ଗ ମୁକୁନ୍ଦ

ଅଥଳ ପାପ ସାଗର ଦିଅ ଶୁଖାଇ

ଏ ଦାନ-ଅନାଥ ପାଇଁ

ନିଶ୍ଚିତ ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରେମ

ଏ କ୍ଷେତ୍ରେ ଏ ପଦେ ପରା ଅଛ ରଖାଇ

ହେ ନାଥ ! ମୁଁ ଜାଣେ ତେଣୁ

ଦାନବନ୍ଧୁ ନାମ ତୁମ ଡକା ପଡ଼ଇ

ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱାମୀ ତୁମେ

ମୋ' ନୟନ ପଥଯାତ୍ରୀ ଯଦି ହୁଅନ୍ତି ।



ଏ ପୁଣ୍ୟ ଅଷ୍ଟକ ମନ୍ତ୍ର

ପଢ଼େ ହୋଇ ହୃଷିଚିତ୍ତ

ସ୍ଥିର ମନେ ଶୁଚିବନ୍ଧ ହୋଇ ଯେ ଗାଏ

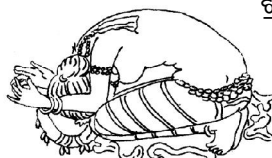
ପାତକୀ ପାତକଯାକ ଦର୍ୟୁ ହୁଅଇ ଅନଳେ

ଅନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ଗତି ହୁଏ ପ୍ରାପତ

ଜୟ ଜୟ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗା ଚରଣେ ଲୋଚୁ

ଏ ମଥା ନିତ୍ୟ ।



ଅଧ୍ୟାପିକା

ଶୈଳବାଳା ମହିଳା କଲେଜ, କଟକ